

UDC 341:004.738.5

Goran Sandić*
*Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka*

Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations

Michael N. Schmitt,
Cambridge University Press,
2017

U informatički međuzavisnom svetu sajber problemi i pretnje dosežu do naslovnica svetskih medija. Oslonjenost na informacione tehnologije i sajber prostor sa sobom nose rizike – Internet ima lice i naličje. Ukoliko postoje pretnje opravdano je razmišljati o načinima sprečavanja pretnji ili na koji način treba da se odgovori na

njih. Sajber prostor postaje teren za igru, a najopasnija igra je rat. U svakoj igri moramo da poznamo pravila igre. Ta pravila nam obezbeđuje međunarodno pravo. Ovo je naročito bitno sada kada preko 30 država poseduje ofanzivne sajber kapacitete koji mogu čitave države da ostave bez struje, izmene rezultate izbora ili dođu do najosetljivijih podataka koji se tiču svih nas.

Godine 2013. NATO Združeni centar izvrsnosti za sajber odbranu (NATO CCD COE) pokrenuo je „Talin 2.0 proces” kao nastavak projekta „Talinski priručnik o međunarodnom pravu koje se primenjuje na sajber ratovanje” (Talin 1.0). Talin 2.0. proširuje obim i cilj originalnog projekta koji je pokrивao pravila u vezi sa upotrebom sile (*jus ad bellum*) i međunarodno humanitarno pravo (*jus in bello*). Glavna novina u drugom izdanju je značajno uključivanje međunarodnog prava koje se primenjuje u vreme mira i teme suvereniteta, ljudskih prava i diplomatskog i konzularnog prava. Talin 2.0 nije sveobuhvatan u smislu da je svaki aspekt međunarodnog prava u vezi sa sajber aktivnostima analiziran, pa ne sadrži oblasti poput međunarodnog krivičnog prava ili intelektualne svojine.

Eksperti su imali dva glavna zadatka: da pokažu da li se međunarodno

* goransandic@icloud.com; goransandic03@yahoo.com

pravo primenjuje na sajber prostor; i ukoliko se primenjuje da utvrde koja su to pravila međunarodnog prava. Talin 2.0 predstavlja odraz *lex lata* – prava kakvo jeste, i pokušava da zao-biđe *lex ferenda* – pravo kakvo bi trebalo da bude. Snažna je potvrda da sajber aktivnosti ne postoje u pravnoj praznini. Priručnik ima 154 pravila, a svako pravilo se sastoji od izraza pravila i komentara. Važno je istaći da su se pravila usvajala konsenzusom – svi eksperti, predstavnici glavnih pravnih sistema sveta, morali su da se saglase. Istaknuta pravila predstavlja-ju pravila međunarodnog običajnog prava ukoliko nije drugačije naglašeno, pa kao takva obavezuju sve države sveta. Drugi značajan aspekt ovakvog procesa identifikovanja pravila jeste što su posmatrači mogli da učestvuju u diskusiji, iako bez prava glasa. Međunarodni komitet Crvenog krsta („zaštitnik međunarodnog humanitarnog prava“) učestvovao je u raspravi, a status posmatrača je imao tokom izrade Talin 1.0, u 2.0 se ne pojavljuje budući da su pravila jus in bello ostala ista.

Knjiga sadrži *Predgovore, Uvod*, i četiri glavne celine: *Opšte međunarodno pravo i sajber prostor*, *Posebni režimi međunarodnog prava i sajber prostor*, *Međunarodni mir i bezbednost i sajber aktivnosti*, *Pravo sajber oružanog sukoba*.

Opšte međunarodno pravo i sajber prostor se sastoji od 5 poglavlja. Na početku je *Suverenost* i obrazloženje kako se ovaj temeljni princip međunarodnog prava primenjuje i na sajber prostor. U okviru *Suverenosti* su pravila: *Suverenost (opšti princip)*;

Unutrašnja suverenost; Spoljna suverenost; Narušavanje suverenosti i Suvereni imunitet i nepovredivost. Države uživaju suverenitet nad sajber infrastrukturom koja se nalazi na njihovoj teritoriji. Polazna definicija data je u *Island of Palmas* arbitražnoj odluci: „Suverenost u odnosima među državama znači nezavisnost. Nezavisnost nad delom zemlje označava pravo da tamo vrši, uz isključivanje svih drugih država, funkcije države“. Jasno se odbija da sajber prostor predstavlja „zajedničku baštinu“ (*res communis omnium*). Prepoznaje se zabrana narušavanja suvereniteta jedne države sajber aktivnostima druge države, osim od strane Saveta bezbednosti (Pravilo 76) ili u skladu sa pravom na samoodbranu (Pravilo 71). Poglavlja koja slede su Dužna pažnja; Nadležnost; Međunarodna odgovornost; Sajber operacije koje nisu per se regulisane međunarodnim pravom.

Druga celina predstavlja *Posebne režime međunarodnog prava i sajber prostor* sa 6 poglavlja. Počinje *Međunarodnim pravom ljudskih prava* gde se podvlači obaveza da se poštuju i štite ljudska prava i daju se uslovi ograničenja i derogacije ljudskih prava u vezi sa sajber prostorom. Sledeće poglavlje bitno je za svakodnevni praktičan rad država na međunarodnoj sceni, a to je *Diplomatsko i konzularno pravo*. Naredna poglavlja su: *Pravo mora, Pravo vazdušnog prostora, Pravo svemira, Međunarodno telekomunikaciono pravo*.

Treća celina tiče se *Međunarodnog mira i bezbednosti*, sa poglavljima: *Mirno rešavanje sporova, Zabrana intervencije, Upotreba sile, Kolektivna bezbednost*.

Četvrti i poslednja celina (*Pravo sajber oružanih sukoba*) iziskuje posebnu pažnju. Iznesenih 65 pravila sadržano je u 5 poglavlja: *Opšte pravo oružanih sukoba*; *Vođenje neprijateljstava*; *Određene osobe, objekti i aktivnosti*; *Okupacija* i *Neutralnost*.

Naročito je važno poglavlje *Vođenje neprijateljstava* jer se tiče srži međunarodnog humanitarnog prava. U ovom poglavlju sadržane su sekcije: *Učestvovanje u oružanom sukobu* – u kojem se definišu borci, civili, špijuni; *Napadi uopšte* – definicija sajber napada; *Napadi protiv osoba* – zabrana napada protiv civila; *Napadi protiv objekata* – princip distinkcije; *Sredstva i metode napada* – jedna od najbrojnijih sekcija; *Izvođenje napada* – princip proporcionalnosti; *Mere predostrožnosti* – pravila koja prate član 57 Dopunskog protokola 1; *Perfidija i zloupotrebe* – lukavstvo i zaštićeni znakovi, i *Blokade i zone*. Dodatna vrednost Priručnika je što se pravila iz ove celine odnose i na međunarodne i na nemeđunarodne oružane sukobe, osim ukoliko nije drugačije naznačeno u komentaru pravila.

Talinski priručnik 2.0 nam pokazuje da međunarodno pravo nije nemo u vezi sa sajber prostorom.

Uverljivo prikazuje da brzi razvoj sajber prostora ne ostavlja postojeće norme međunarodnog prava neprimenljivim i pokazuje da nije uvek neophodno da se za nove aspekte sajber prostora razvijaju i nove norme. Ovo nije priručnik o sajber kriminalu, kako se sajber napadi i ratovanje često shvataju u svakodnevnom govoru. Ovo je priručnik koji govori o dve grane prava *ius ad bellum* i *jus in bello*, uz grane međunarodnog prava koje se primenjuju „ispod praga (oružanog) nasilja”. Možda je prerano za „digitalnu Ženevsku konvenciju”, ali nije prerano da se jasno iskazuju norme za sajber prostor kako bi se sprečile dalje nepovoljne aktivnosti država „u sivoj zoni međunarodnog prava” – međunarodno društvo više ne bi bilo bez mogućnosti da reaguje u slučaju kršenja. Za razvijanje jasnih pravila običajnog prava ili za veliki sporazum država možda će biti potrebne decenije. No, Talinski priručnik postaje veoma široko prihvaćen i na putu je da postane deo grupe autoritativnih priručnika poput „Sanremskog priručnika o međunarodnom pravu primenjivom na oružane sukobe na moru”.